

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Волобуєва Анатолія Федотовича на дисертацію Коперсака Дмитра Віталійовича «Спеціальне досудове розслідування кримінальних правопорушень», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право

Вивчення рукопису дисертації Д.В. Коперсака та ознайомлення з публікаціями її автора дає підстави для попереднього висновку, що робота виконана належному науковому рівні і автор вирішив поставлені завдання. Такий висновок ґрунтуються на наступних критеріях, за якими оцінюються дисертаційні дослідження.

Актуальності обраної теми дослідження. Дисертація присвячена вирішенню достатньо актуального наукового завдання, що має як теоретичне, так і практичне значення. Правовий інститут спеціального (заочного) досудового розслідування кримінальних правопорушень (глава 24-1 КПК України), запроваджений в 2014 році, є новим для українського законодавства, створення якого було обумовлено соціально-політичною кризою в Україні в 2013-2014 роках і наступною агресією з боку Росії. Втрата державою контролю над частиною території створила проблемну ситуацію для забезпечення невідворотності покарання громадян, які вчинили злочини та переховуються від слідства в інших країнах або на тимчасово окупованих територіях України. В таких умовах вирішення вказаного завдання було можливим тільки шляхом застосування спеціальної процедури заочного кримінального провадження.

Але в реалізації нормативних приписів глави 24-1 КПК України постійно виникали проблемні питання у зв'язку з перманентними змінами, які вносилися в окремі статті КПК України (зміни вносилися неодноразово в 2015, 2017, 2018, 2019, 2021 роках). Цей процес був обумовлений прагненням у світлі міжнародних конвенцій і практики Європейського суду з прав людини знайти оптимальний баланс між інтересами держави, суспільства і потерпілих щодо покарання осіб, винних у вчиненні кримінального правопорушення, та правом підозрюованого

ного (обвинуваченого) на належну правову процедуру в умовах його переховання від органів слідства та суду. Безумовно, постійні зміни законодавства заражали виробленню стабільних і зрозумілих для слідчих, прокурорів і суддів алгоритмів їх дій при здійсненні спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень. У зв'язку з цим на даний час існує нагальна потреба в теоретичному осмисленні і практичному вирішенні цілої низки проблемних питань, пов'язаних з реалізацією нормативних приписів глави 24-1 КПК України. Саме вирішенню цих проблемних питань і присвячена представлена дисертація.

Потрібно зазначити, що обрана тема дослідження відповідає стратегії та окремим напрямкам розвитку наукових досліджень, що стосуються удосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертациї. Наукові положення, висновки і пропозиції, сформульовані в дисертaciї, відповідають вимогам до такого роду досліджень. Достатньо високий рівень їх обґрунтованості та вірогідності забезпечені наступними чинниками:

- в цілому логічністю структури проведеного дослідження – кожний його елемент (роздiл, пiдроздiл), як правило, пов'язанi з iншими сформульованими iдеями i пропозицiями;
- використанням солiдної емпiричної i джерельної бази за темою дисертацiї, достатнiм масивом аналiтичних матерiалiв;
- цiлковитою вiдповiднiстю кола дослiджуваних проблемних питань спецiального досудового розслiдування кримiнальних правопорушень профiлю наукової спецiальностi 081 – Право;
- достатньою кiлькiстю i багатоаспектистю апробацiї сформульованих у дисертацiї положень, висновкiв i рекомендацiй на науково-практичних конференцiях (у тому числi мiжнародних).

Оцінка змісту дисертації, її оформлення та наукова новизна дослідження. Вивчення змісту дисертації, ознайомлення з основними публікаціями дає підстави для висновку, що поставлені завдання дослідження були вирішенні, а його мета досягнута. Це знайшло відображення в основних положеннях, висновках і пропозиціях, які сформульовані автором особисто і характеризуються певною науковою новизною та є достатньо обґрунтованими. Варто відзначити найбільш важливі з них.

По-перше, з врахуванням внесення останніх змін в окремі статті КПК України дисертантом сформульовано авторське поняття спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень як виняткової процедури, яку застосовують у визначених КПК України випадках, а саме при ухиленні від явки на виклик слідчого, прокурора, більш ніж два рази підозрюваного, оголошеного у державний або міжнародний розшук, або який перебуває на тимчасово окупованій території України за вчиненні ним правопорушення, кваліфікація яких співпадає з вимогами ст. 297-1 КПК України.

Підкреслюється, що впровадження інституту спеціального досудового розслідування є законним і справедливим реагуванням з боку держави на вибір підозрюваним своєї лінії захисту у формі переховування від органів слідства та суду. При зміні ж такої поведінки підозрюваного (поява в органі досудового розслідування), подальше досудове розслідування щодо нього здійснюється згідно із загальними правилами.

По-друге, зазначається, що процедуру спеціального досудового розслідування кримінальних проваджень створено з метою подолання проблеми переховування злочинців на території, непідконтрольній державі Україна та інших держав, з якими Україна не має угоди про екстрадицію підозрюваних чи обвинувачених. Автором проаналізовано застосування правового інституту спеціального досудового розслідування в країнах Європи, Великої Британії та США і підкреслено, що судова практика підтверджує доцільність та відповідність, при дотриманні певних умов, європейським стандартам забезпечення прав людини при проведенні спеціального досудового розслідування у країнах Євросоюзу.

По-третє, відзначається, що за процедурою спеціального досудового розслідування прямі докази отримання повідомлення про підозру, повісток, інформації про кримінальне провадження щодо підозрюваної особи можуть бути відсутніми. Однак сукупність непрямих доказів повинна вказувати на те, що усі можливі заходи щодо такого інформування були використані і факт їх отримання вельми вірогідний, а особа умисно ухиляється від отримання цих відомостей. У зв'язку з цим запропоновано створити спеціальний електронний портал, який би дозволяв ефективно інформувати осіб про здійснення щодо них кримінального провадження та шукати таким особам інформацію щодо себе через процедури персоналізації даних, у мережі Інтернет, що можливо у подальшому використовувати у якості доказу поінформованості такої особи про розслідування та розгляд справи.

По-четверте, дисертантом запропоновано створити алгоритм належного повідомлення особи про проведення спеціального досудового розслідування: 1) з'ясування поважності причин неявки за викликом слідчого (надати докази тяжкої хвороби, перебування у зоні стихійного лиха, бути затриманим, заарештованим); 2) доведення, що підозрюваний переховується від слідчих органів з метою ухилення від кримінальної відповідальності (надання доказів, що підозрюваному відомо про оголошення йому підозри, відкриття щодо нього спеціального досудового розслідування тощо); 3) збирання інформації із ЗМІ, мережі Інтернет (сайти, соціальні мережі, месенджери, мобільні телефони) і завчасне оновлення інформації про засоби зв'язку, за якими мають відбуватися виклики тощо.

По-п'яте, з метою удосконалення існуючої нормативної моделі процедури здійснення спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень дисертантом запропоновано: удосконалення редакції ч. 2 ст. 184 КПК України щодо інформування підозрюваного, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності, про прийняті процесуальні рішення; удосконалення редакції ч. 1 ст. 297-5 КПК України щодо надсилання повісток про виклик підозрюваного у разі здійснення спеціа-

льного досудового розслідування та їх публікації в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних веб- сайтах; уdosконалення редакції п.п. 2 п. 20-1 Розділу XI «Перехідних положень» КПК України, що стосуються здійснення спеціального досудового розслідування Державним бюро розслідувань. Сформульовані пропозиції виглядають достатньо обґрунтованими і заслуговують на увагу.

Потрібно підкреслити, що наведені положення спираються на солідну емпіричну базу (судові рішення, матеріали кримінальних проваджень, результати опитування 165-ти фахових працівників), вони є досить значущими та аргументованими тлумаченнями особливостей спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень. Зокрема, це стосується підстав здійснення спеціального досудового розслідування через звернення з клопотанням до слідчого судді прокурора або слідчого за погодженням з прокурором, підготовки такого клопотання та аргументації того, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з меток ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошений у міжнародній розшук. Викликають інтерес й інші викладені висновки і міркування дисертанта, які мають певний ступінь новизни, мають вагому аргументацію і характеризуються високим рівнем достовірності, є внеском в розвиток інституту спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні наукові положення і висновки дисертації викладено в 4 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено Міністерством освіти і науки України, 1-й – у періодичному науковому виданні іноземної держави, а також в 1-й статті, опублікованій у зарубіжному фаховому виданні, проіндексованому в базі даних Web of Science Core Collection, тезах 5 доповідей на науково-практичних конференціях. Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікації

основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають авторові право публічного захисту дисертації.

Практичне значення роботи. Викладені в дисертації висновки й пропозиції можуть бути використані:

- в практичній діяльності правоохоронних органів під час здійснення спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених в КПК України;
- в правотворчій діяльності – для вдосконалення законодавства і відомчих нормативно-правових актів щодо особливостей здійснення спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень;
- в навчально-методичній роботі – для підготовки навчальних посібників, методичних розробок та безпосередньо в навчальному процесі, зокрема при викладанні курсу «Кримінальний процес».

Зауваження та дискусійні положення змісту дисертації. В цілому дисертаційне дослідження здійснено на достатньо високому науково-теоретичному рівні. Проте, деякі його положення є дискусійними, що пов'язано з означенням автором власної позиції щодо окремих досліджуваних проблемних питань, варто зробити певні уточнення, зауваження та рекомендації з метою удосконалення окремих викладених положень. Основні зауваження зводяться до наступного.

1. В дисертації використовуються не зовсім коректні скорочення (абревіатури), що утруднює їх сприйняття. Зокрема, це стосується міжнародних нормативно-правових актів, назви яких складаються з багатьох слів. Наприклад, КпЗПЛіОС – Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, або ЄКпМДКВ – Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків. Видіється, що ці конвенції доцільно було наводити в тексті повністю з огляду на їх складну назву.

2. В підрозділі 1.1. «Поняття та місце спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень у системі досудового розслідування» дисертуант торкається такого права підозрюваного (обвинуваченого), як право на

мовчання і «права на захист шляхом ігнорування судового процесу» (с. 33). У зв'язку з цим потребує уточнення позиція дисертанта щодо того, чи можна вважати правом підозрюваного ухилення від органів слідства і суду.

3. Дисертантом був здійснений досить ретельний аналіз застосування спеціального досудового розслідування в країнах Європи, Великої Британії та США (с. 61-87), але у висновках проведеного дисертаційного дослідження це знайшло відображення тільки у вигляді констатації, що українська судова практика підтверджує її доцільність та відповідність європейським стандартам забезпечення прав людини. У зв'язку з цим виникає питання, а чи є особливості здійснення спеціального досудового розслідування в Україні і якими факторами вони обумовлені?

4. Видаеться, что потребуют більш розгорнутого висвітлення питання за-
лучення адвоката підозрюваного, який переховується від органів слідства та
суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визна-
ної Верховною Радою України державою-агресором, та/або оголошений у між-
народний розшук. Зокрема, чи повинен слідчий, прокурор ініціювати в клопо-
тannі до слідчого судді заолучення адвоката в ситуації, коли підозрюваний само-
стійно не залишив його і які саме дії (функції) повинен виконувати заолучений
адвокат при відсутності підозрюваного.

Викладені зауваження і побажання не применшують загальної досить ви-
сокої оцінки рівню виконання дисертаційної роботи, її теоретичної цінності та
практичної значущості.

Загальні висновки:

1. Дисертація Коперсака Дмитра Віталійовича «Спеціальне досудове роз-
слідування кримінальних правопорушень» є завершеною самостійною кваліфі-
каційною науковою працею, в якій з урахуванням оновленого кримінального
процесуального законодавства України, сформульовано та обґрутовано низку
теоретичних положень і пропозицій щодо поняття спеціального досудового ро-
зслідування, визначення ознак і підстав спеціального досудового розслідуван-
ня, правових наслідків його проведення та вдосконалення цього правового ін-

ституту.

2. Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції мають теоретичне і практичне значення, яке полягає в тому, що результати дисертаційного дослідження можуть бути використані:

- в практичної діяльності правоохоронних органів під час здійснення спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених в КПК України;

- в правотворчій діяльності – для вдосконалення законодавства і відомчих нормативно-правових актів щодо особливостей здійснення спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень;

- в навчально-методичній роботі – для підготовки навчальних посібників, методичних розробок та безпосередньо в навчальному процесі, зокрема при викладанні курсу «Кримінальний процес».

3. Дисертація «Спеціальне досудове розслідування кримінальних правопорушень» відповідає вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року, а її автор, Коперсак Дмитро Віталійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний опонент:

Професор кафедри
кримінального процесу та криміналістики
Донецького юридичного інституту МВС України

доктор юридичних наук, професор

А.Ф. Волобуєв

Підпис професора Волобуєва А.Ф. засвідчує:
Г.В.О. начальника, факс
дюс МВС України

A. Volobuev

*Г.В.О. начальника, факс
дюс МВС України*